

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. III. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1833_518A_1-txt-shoot-idm593.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

De mislykkede Forsøg paa nye Lære-Bøger og Haand-Bøger i Verdens-Historien er vistnok saamange og for det Meste saa kiedelige, at Ingen fristes til at ønske dem formerede for deres egen Skyld, men vilde ingen løbe den Fare at forøge deres Tal, kom det første heldige Forsøg aldrig til Verden, da selv den største Mester umuelig forud kunde vide, hvad Nytt der vilde lykkes ham. Da det nu dog fra alle Sider er vigtigt, at vi faae en god verdens-historisk Haand-Bog, skal vi baade glæde os ved at see, Man arbejder ivrig derpaa og, om vort eget Forsøg tælles blandt de Forulykkede, trøste os med "*fælles Skæbne.*" Dette var min Betænkning, da jeg vovede mig til Værket, hvis første Deel jeg her fremlægger, og hvad Man end vil sige derom, skal jeg dog vist aldrig fortryde den Tid og Flid, jeg ærlig har anvendt derpaa; thi nu kan jeg see, det er lykkedes mig over min egen Forventning at give en Lede-Traad ved Underviisning i Old-Historien, som kan bidrage til at lette *Skole-Aaget* og bringe Sammenhæng i de Forkundskaber, den studerende Ungdom maa erhverve. Det er godt, siger Viismanden, at have baaret Aag i sin Ungdom, men naturligviis kun for dem, der siden sættes i *Frihed* og finde sig da langt bedre skikkede til at benytte og sikkrede for at misbruge den, og som en saadan nødvenivdig Forberedelse til videnskabelig Frihed er jeg venlig og vel forligt med *Skole-Aaget* fra fordum Tid, og kan umuelig ønske det taget fra Ungdommens Hoved og Hals, uden fordi jeg seer, det bør nu ombyttes med et lettere og gavnligere, der bæres paa Skuldrene og lader Hovedet frit. En saadan Lettelse er nemlig ikke blot muelig og gavnlig, men den er aldeles nødvendig, naar ikke Ungdommen snart enten skal synke under Byrden eller kaste den i Fortvivlelse; thi selv paa vor Ungdom er Menneske- Slægtens Alderdom kiendelig, og *Propheten* kalder det med Rette himmelraabende "at gjøre Aaget svart for en Gammel." Ligesom det nemlig kun er den verdens-historiske Haand-Bog, der kan give os Erfaringens Vidnesbyrd om de gamle Folk, hvis Sprog i den lærde Skole strides om Rangen, saaledes er det i alle Maader Tilbage-Blik og Forstand paa *Menneske-Livet*, altsaa verdens-historisk Kundskab og Vidskab, der skal lære os at gjøre Skole-Aaget gavnligt og Byrden let, og fra dette Stade forsones vi med alle de mislykkede Forsøg paa Haand-Bøger og Lære-Bøger i Verdens-Historien, uagtet de for et Øieblik har bidraget til at gjøre Skole-Aaget endnu tungere, end det var i vore Fædres Dage, for alle dem, der havde mere Menneske-Forstand end Heste-Hukommelse, mere Lighed med Fuglen, der fryder sig ved Livet, end med Ormen, der fraadser i Graven. Tids og *Handlings-Graven* (Aar-Bogen) er nemlig endnu et pinligere Opholds-Sted for levende Mennesker end *Sprog-Graven* (Grammatiken), saa det maae være Bog-Orme af første Skuffe, der med Lyst skal opslaae deres Bopæl der, og dog blev Fordringerne til den studerende Ungdom i denne Henseende giennem det sidste Aarhundrede langt strengere end før, fordi Man paa den ene Side følte Nødvendigheden af mere og ordenligere historisk Kundskab, og paa den Anden syndes selv at blive mere uskikkede til at handtere og meddele den, saa de nyeste historiske Lære-Bøger er langt mørkere, sværere og dødere end den Allerførste, som *Carion* vskrev og *Melanchthon* udgav i det *sextende* Aarhundrede. Denne *Carions* Bog, der snart blev fordansket, og hvortil Ungdommens verdens-historiske Kundskab giennem to Aarhundreder omtrent var indskrænket, kiendes nu kun af Faa og er længe kun nævnet med Spot; men den var desuagtet en anderledes god historisk "Børne-Lærdom," end hvad der i Tidens Løb har fortrængt den; thi baade var den kort og læselig og gav et vel knapt men let og i Grunden rigtigt Over-Blik af *Old-Tidens* og *Middel-Alderens* Stats-Historie. Old-Tidens Hoved-Begivenheder var nemlig henført til de saakaldte *fire Monarchier* (det Assyriske, Persiske, Makedoniske og Romerske), og Middel-Alderens var paa en Maade knyttede til "det hellige Romerske Rige," som virkelig i Vexel-Virkning med Pave-Dømmet spillede Hoved-Rollen paa den store Skue-Plads, saa Skulder-Trækkene over den i det Attende Aarhundrede, da Man aabenbar hverken vidste ud eller ind i Universal-Historien, reiste sig øiensynlig kun af den barnagtige Kry hed og Lede til al "Børne-Lærdom" som falder halvvoxne Skole-Drenge høist naturlig og hørde dengang i alle Fag til Dagens Orden. Heraf kom da ogsaa det Anathema, *Tydskerne* lyste over de "*fire Monarchier*," der havde det Uheld at staae i *Bibelen* og maatte derfor paa ingen Maade taales i Verdens-Historien, skjøndt *Græker* og *Romere* ligesaavel som *Ebræerne*, altsaa alle vore Hjemmels-Mænd, vidne, de har virkelig været til i den gamle Verden og der udfyldt hele den stats-historiske Tid. Saavidt kom *Tydskerne*, da de ikke blot vilde være "klogere end *Daniel*" men vide bedre Beskeed om Old-Tiden end alle Dens egne Historie-Skrivere, og det første Skridt vi derfor nu maae gjøre for at naae Maalet, er da nødvendig et Tilbage-Skridt for at komme paa den rette Vei, hvad Man vel kan kalde at gaae Krebs-Gang, men maa dog langt heller i Skolen have lidt Skam af at gjøre, end i hele sit Liv stor Skade af at undlade. Dette Tilbage-Skridt er nemlig af samme Slags, som det der maae giøvires, naar Man er gaaet ned ad en Høi paa den gale Side, hvor der er hverken Vei eller Sti men kun en uhyre stor Mose med Tjørne-Krat og Hænge-Dynd, hvor Man strax finder, det var at kiøbe Æren meget for dyrt, om Man haardnakket vilde vægre sig ved at bestige Høien igien, som Man havde vendt Ryggen. Saasart jeg derfor, henved *tredive* Aar tilbage, kastede mine Øine paa det splinterny Historiske Kaart (Strom der Zeit), saae jeg paa Timen, det var med de "*fire Monarchier*" eller rettere: *Verdens-Riger*, Man maatte begynde, naar de Smaa skulde komme rigtig ind i Historien: ind igiennem Dørren og ei "som Tyve og Røvere" giennem Vinduer og Skorsteens-Piber, og at det saaledes blev som en Leg for Børn at orientere sig i For-Tiden og Stats-Historien, ved blot at construere de gamle Verdens-Riger og opløse den Romerske Haarde-Knude. Da jeg derfor (1808) blev Historisk Lærer i det *Schouboeske* Institut, var det min første Omsorg at hjælpe mine unge Venner ud af det Chaos, hvori de Ældre saavel som de Yngre, de Flittige saavel som de Dovne, uden Undtagelse befandt sig, og skjøndt det naturligviis, deels ved min egen Umodenhed og deels ved Mangel paa Hjelpe-Midler, kun *halvveis* lykkedes, saa frygter jeg dog slet ikke for at modsiges af Med-Viderne, naar jeg forsikkrer, det lykkedes mig snart at give dem langt anderledes Løb og Lys i Old-Historien, end de forhen havde, hvoraf nødvendig hos alle de *Livlige* opkom Lyst til at kiende den nøiere, og jeg er ganske vis paa, de, ligesaavel som jeg, endnu med Fornøielse min des de Timer, da vi stræbde at sætte os ind i det store *Levnets-Løb*, vi klarlig med alle følgende Slægter vare kaldede til at

fortsætte, og maatte da sagtens gjøre os lidt Umage for at kiende. Hvem der da fra den Tid har kiendt saavel mit Greb paa historisk Underviisning, som mit Arbeide paa en lysere og livligere Haand-Bog, med Høiagtelse for *Ebræerne*, Kiærlighed til *Grækerne* og Had til *Romerne*, vil ligesaalidt korse sig over nærværende Skrift, som over den lillebitte "Historiske Børviine-Lærdom" jeg for fem Aar siden gav at begynde med, men De vil snarere andre dem over, at jeg saa længe har tøvet med, efter Evne, at afhjælpe et Savn, jeg saa tidlig føide og maatte meget heller for tyve end for fem Aar siden begyndt at raade Bod paa, da Tiden er kostbar og hundrede Smaa-Feil i det Enkelte er ingen Ting mod et stort Mis-Greb i det Hele. Det var ogsaa virkelig min Agt at udgive den Børne-Lærdom, jeg med Held havde brugt ved Underviisningen, men den blev ved en sælsom Forvandling til det "Korte Begreb af Verdens-Krøniken i Sammenhæng," som for tyve Aar siden gjorde en vis Opsigt i vor Literatur, men synes ei at have havt mindste Indflydelse paa de mange historiske Lære-Bøger, vi siden hjemsøgdes med, og er nu vel saa næsten aldeles glemt. Hvorledes jeg kom til dette historiske Misgreb, som de løierlige Recensenter ventelig kun af Svaghed i Moders-Maalet kaldte et Mis-Foster, hører ikke til denne liden Fortale, men til min Levnets-Beskrivelse, da min Skrift bestandig har været et vel maadelig corrigeret men derfor just des troere Aftryk af mit Liv; men Bogens Hoved-Feil laae, saavidt jeg kan skiønne, ingenlunde i dens Indhold, men i dens eensomme Stilling, da den, for at komme paa sin rette Hylde, forudsatte ei alene den Historiske Børne-Lærdom men ogsaa den Haand-Bog i Stats-Historien, vi *fattedes*. Det indsaae jeg ogsaa meget snart og gjorde (1814) et Forsøg paa at levere en stats-historisk Haand-Bog, men som aldeles mislykkedes og betog mig for mange Aar Modet til at vove et Nyt; thi min "Udsigt over Verdens-Krøniken" (1817) var kun Studier især til den Tydske Literatur-Historie, som vel kunde fortjent lidt Opmærksomhed, men hørde dog til de Frihaands-Tegninger, Man maa være hjemme i Historien for med Fordeel at benytte. Hvem der for Resten kiender hint mislykkede Forsøg, der kun gaar til den Babyloniske Udlændighed, og sammenligner det med nærværende Bog, vil lettelig forstaae mig, naar jeg siger: de forholde sig til hinanden omtrent som den *Ebraiske* og den *Græske* Beviitragtning af Menneske-Livet og Historien, men jeg maa selv tilføie, at jeg nu foretrækker den *Græske* til *Skole-Brug*, ikke fordi det er mig enten den høieste eller den retteste, men fordi det er den Bedste, der paa vort nærværende Stade lader sig videnskabelig grundfæste og gennemføre. Den *Mosaik-Christelige* Anskuelse af Livet, i alle sine Retninger og alle sine Ytringer, er mig nemlig, nu som før, den eneste guddommelig sande og eviggældende, men jeg har efterhaanden lært at skielne skarpt mellem *Kirke* og *Skole*, *Tro* og *Vidskab*, *Timeligt* og *Evigt*, og indseer klart, at ligesaa kraftigt som den Christne Kirke maa tilbagevise ethvert Forsøg af Stat og Skole paa at omdanne den efter Tykke, ligesaa uberettiget er den til at paanøde enten Stat eller Skole en kirkelig Skikkelse. Om det nogensinde vil lykkes mig at gjøre det ligesaa klart for mine Lands-Mænd, hvilken velsignet Ting det er, saaledes at slippe ud af det Tanke-Verdenens Chaos, hvori vi gennem mange Aarhundreder har befundet os, er vist nok et stort Spørgsmaal, men at jeg skal gjøre mit Bedste dertil, er aldeles vist, og jeg har i det Mindste selv vundet Aands-Frihed til at betragte og behandle Verdens-Historien med al den Upartiskhed, *Menneske-Aanden*, uden at nægte og giendrive sig selv, kan vise, og med det stadige Hensyn paa *Livet*, som er Tidens Tarv. Selv i *Tydskland* er Man endelig kommet efter, at Frihaands-Tegningen af Mennesket, og i det Hele af Aandens Verden, svæver i Luften, og at enhver forsvarlig Tanke-Gang maa være bygget paa sikre *Kiends-Giærninger* i den virkelige Verden, og da det *universelle* Præg, den ny Videnskabelighed, ved *Tydskerne* *Speculation*, har vundet, frier os fra den *Engelske* Indskrænking i Henseende til Tid og Sted, saa er det unægtelig Tidens Tarv, at alle de store *Kiends-Giærninger* i Menneske-Slægten Levnets-Løb komme fra Ungdommen af til at staae os klart og levende for Øie, men dertil er en Haand-Bog nødvendig, hvori det *Universelle* saavidt i xmueligt er udhævet fra det *Specielle*, og Hjemmelen, vi har for Enhver af de store Kiends-Giærninger, omhyggelig angivet. Erindre vi nu, at i Stats-Historien er de *Borgerlige Selskaber*, i Kirke-Historien de forskiellige *Troes-Samfund* og i Skole-Historien de *berømte Skrifter* de store Kiends-Giærninger, da see vi strax, at Stats-Historien maa være Grund-Volden, fordi baade de store Begivenheder i den er meest uomtvistelige og Sammen-Hængen mest iøjnefaldende. Det er altsaa med Flid, jeg i Haand-Bogen har forbigaaet Alt hvad der ikke havde stor og kiendelig Indflydelse paa det Borgerlige Selskab, eller Sammes Historie, og at jeg næsten udelukkende har holdt mig til *Ebræer*, *Græker* og *Romere*, som de eneste Folk i Old-Tiden, vi egenlig kan lære at kiende og hvis Virkning paa de følgende Slægter er aldeles overveiende. Mange vil sagtens finde, at jeg har skiænket *Ebræerne* formegen Opmærksomhed, men det maa jeg ikke ændse, da det ei alene er vist, at De gennem Christendommen har havt uberegnelig Indflydelse paa *hele Menneske-Livet*, følgelig ogsaa paa det *Borgerlige Selskab*, i den ny Verden, men ogsaa, at Deres Historie sætter os tilbage i en Tid, vi kun derigiennem kan lære at kiende. Paa den anden Side vil Man kanske synes, at jeg har været for knap mod *Romerne*, thi vi er alle opvoxede i deres Skole og veed, de vilde ikke nøies med Mindre end hele Verden og krævede Dens hele Opmærksomhed; men det er tungt nok, at Deres Historie, uagtet al min Modstand, har indtaget en Tredie-Deel af Bogen, og hvorledes det gik til, at de indtog hele den gamle Verden, og aftvang os derved den Opmærksomhed, vi nødig skiænke dem, har jeg ikke sparet nogen Umage for at oplyse efter de bedste Kilder.